

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

INTERNATIONAL COOPERATION DURING CRIMINAL PROCEEDINGS: CERTAIN ASPECTS

Павлик А.Г., студентка III курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Лікаренко А.О., студентка III курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

М'якітченко А.О., студентка III курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена дослідженню проблемних питань міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, які протягом тривалого часу перебувають у центрі уваги правничої спільноти. Роль та значення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження доволі велика, так як воно позитивно впливає на взаємодію держав у протидії злочинності. На сучасному етапі розвитку кримінального процесуального права необхідність такого співробітництва посилюється причинами інтернаціоналізації злочинності на фоні розвитку інтеграції країн світової спільноти в економічній, політичній, культурній сферах. Саме тому визначення основних засад міжнародного співробітництва у сфері кримінального провадження сприяє правильному його розумінню.

У статті розкрито поняття міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, визначено міжнародні організації, які здійснюють діяльність у сфері боротьби зі злочинністю і кримінального провадження. Визначено різні міжнародно-правові форми співробітництва, зокрема, у вигляді прямих контактів між державами на основі багатосторонніх і двосторонніх угод та в рамках діяльності різних міжнародних організацій. Розглянуто питання законодавчого регулювання міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, розглянуто універсальні та відомчі міжнародні договори, які регламентують порядок співпраці держав під час кримінального провадження. Визначено, що міжнародне співробітництво України в правовій сфері регулюється: нормами Конституції України; Кримінально-процесуальним кодексом України, в якому визначені загальні засади міжнародного співробітництва; багаточисленними міжнародними конвенціями, деклараціями, пактами і договорами. Досліджено систему принципів, на основі яких здійснюється міжнародне співробітництво під час кримінального провадження та надається взаємна правова допомога у кримінальних справах, а також наведено їх класифікацію та розкрито їх зміст. Перераховані об'єктивні фактори, які змушують міжнародне співтовариство зміцнювати, посилювати і поглиблювати співробітництво під час кримінального провадження для боротьби з різними видами злочинів. Зроблено висновок щодо перспектив розвитку міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, зокрема в Україні.

Ключові слова: кримінальне провадження, міжнародне співробітництво, принципи міжнародного співробітництва, принципи міжнародної правової допомоги.

The article is devoted to the study of problematic issues of international cooperation in criminal proceedings, which have long been at the center of attention of the legal community. The role and importance of international cooperation in criminal proceedings is quite large, as it has a positive effect on the interaction of states in the fight against crime.

At the present stage of the development of criminal procedural law, the need for such cooperation is aggravated by the causes of the internationalization of crime against the background of the development of integration of the countries of the world community in the economic, political, and cultural fields. That is why the definition of the basic principles of international cooperation in the field of criminal proceedings contributes to its correct understanding.

The article reveals the concept of international cooperation in the course of criminal proceedings and defines international organizations that carry out activities in the field of combating crime and criminal proceedings. Various international legal forms of cooperation are defined, in particular, through direct contact between states on the basis of multilateral and bilateral agreements and within the framework of the activities of various international organizations.

The issues of legislative regulation of international cooperation during criminal proceedings, universal and departmental international treaties regulating the procedure of cooperation of states during criminal proceedings are considered. It has been established that the international cooperation of Ukraine in the legal sphere is regulated by the norms of the Constitution of Ukraine; the Code of Criminal Procedure of Ukraine, which defines the general principles of international cooperation; numerous international conventions, declarations, pacts and treaties. The system of principles based on which international cooperation is carried out during criminal proceedings and mutual legal assistance in criminal cases is provided, as well as their classification is given and their content is disclosed. The objective factors that force the international community to strengthen and deepen cooperation during criminal proceedings to combat various types of crimes are listed. Proposals have been formulated on areas for improving international cooperation in the course of criminal proceedings.

Key words: criminal proceedings, international cooperation, principles of international cooperation, principles of international legal assistance.

Мета статті полягає у всебічному висвітленні сучасного стану міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, а також визначенні його ролі та перспектив розвитку.

Постановка проблеми. Необхідність активного міжнародного співробітництва у галузі боротьби зі злочинністю обумовлюється самими тенденціями розвитку злочинності, її сучасним рівнем, а також тим фактом, що вона давно вже набула міжнародних форм. Вищезазначені причини обумовлюють необхідність об'єднання зусиль та колективної роботи правоохоронних органів різних держав у здійсненні спільних заходів, які забезпечуватимуть ефективність боротьби зі злочинністю і ефективне

кримінальне провадження. Необхідність урегулювання норм міжнародного співробітництва, зокрема у національному законодавстві України, викликана також іншими причинами, до яких можна віднести проблему встановлення єдиного підходу до врегулювання окремих питань кримінального провадження, а також забезпечення кримінальних процесуальних гарантій прав особи.

Проведений аналіз норм законодавства, основних положень міжнародних договорів та вивчення наукової літератури дозволяє виявити наявні проблеми, неузгодженості й суперечності правового регулювання кримінального провадження в міжнародному співробітництві. Проблемним є питання організації співпраці на міжнародному

рівні під час кримінального провадження, без чого неможливо забезпечити ефективне розкриття, розслідування та попередження кримінальних правопорушень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні присвячено достатньо публікацій. Так, зокрема, було висвітлено проблемні питання у працях таких науковців, як: А. Б. Антонюк, Н. М. Ахтирська, Р. В. Бараннік, В. В. Зуєв, М. М. Михеєнко, Т. В. Мудряк, М. І. Пашковський, А. В. Підгородинська, Г. В. Рось, А. С. Сизоненко, М. І. Смирнов та ін.

Виклад основного матеріалу. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження є взаємодією з іншими державами і законодавством з метою запобігання та попередження злочинності. Міжнародними організаціями, які здійснюють діяльність у сфері боротьби зі злочинністю і кримінального провадження є: Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН), де був заснований комітет з питань запобігання та контролю над злочинністю і Комісія ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя; Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол, який є ефективним надійним органом з обліку міжнародних злочинів і осіб, які їх вчинили, та основним координатором міжнародного розшуку осіб, що вчинили кримінальні правопорушення [1; 2].

Інтеграцію України в економічний, фінансовий та правовий простір посилюють зростання ролі міжнародного співробітництва слідчих і судових органів України з міжнародними країнами. У структурі Міністерства внутрішніх справ України існує Національне центральне бюро Інтерполу, яке займається обліком інформації про міжнародні злочини та злочинців, забезпечує взаємодію органів внутрішніх справ України з поліцією інших держав і з Генеральним Секретаріатом Інтерполу [3].

Процес міжнародного співробітництва під час кримінального провадження регулюється Конституцією України [4] та розділом IX Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК) [5], зокрема, главою 42 КПК визначені загальні засади міжнародного співробітництва, а саме:

- ст. 542 КПК чітко визначені форми міжнародного співробітництва, серед них – виконання окремих процесуальних дій, надання документів, видача осіб, якими було вчинено кримінальне правопорушення, перейняття кримінального переслідування, тимчасова передача осіб, виконання вироків, передача засуджених осіб;

- ст. 543 КПК встановлена правова основа діяльності у сфері міжнародного співробітництва. Так, правовою основою міжнародного співробітництва українських правоохоронних органів з відповідними органами іноземних держав є ратифіковані Верховною Радою України Конвенції ООН, Ради Європи, рішення ради глав держав і ради глав урядів держав, міжнародні багатосторонні і двосторонні договори держави, угоди і рішення таких органів;

- ст. 544 КПК передбачено підстави для здійснення міжнародного співробітництва;

- ст. 545 КПК визначено уповноважені (центральні) органи в Україні: Генеральна прокуратура України та Міністерство юстиції України;

- ст. 548 КПК встановлені вимоги до запиту про міжнародне співробітництво, а також вказано його порядок надіслання та прийняття відповідними органами;

- ст. 549 КПК передбачено вимоги та стандарти щодо зберігання та передання речових доказів або документів під час здійснення міжнародного співробітництва; надання певної інформації [5].

Деталізація всіх правових аспектів у національному законодавстві України сприяє належному та ефективному виконанню Україною її міжнародних зобов'язань.

Ефективність розслідування та розгляду кримінального провадження у міжнародному співробітництві

забезпечується сукупністю способів і засобів, які гарантують кожному рівні правові можливості та обов'язки. Кримінальні процесуальні гарантії прав особи набувають у сфері правового регулювання масштабного значення, так як кримінальна процесуальна діяльність у випадках передбачених законом поєднана з обмеженими прав і свобод осіб, застосуванням заходів процесуального примусу. Кримінальні процесуальні гарантії прав особи є складовою частиною правового статусу особи, адже саме за допомогою даної системи гарантії можна реалізувати права, свободи та обов'язки людини і громадянина, щоб забезпечити ефективне функціонування правового інституту. До предмета кримінальних процесуальних гарантії входять права особи, її інтереси, обов'язки. Реалізація загального предмета гарантії прав осіб відображається при наданні міжнародної правової допомоги, коли встановлюється перелік прав, які реалізуються при міжнародному співробітництві у кримінальному провадженні, поряд із загальними правами особи. Йдеться щонайменше про такі права особи, як: знати у вчиненні якого кримінального правопорушення підозрюється особа, мати захисника, бути своєчасно повідомленим про свої права, отримувати переклад судового рішення, вимагати відшкодування шкоди за рахунок держави, якщо неправомірними діями завдана шкода фізичним або юридичним особам. Процесуальна форма є засобом забезпечення гарантії прав особи, встановлюючи обов'язковий порядок провадження, правовий режим діяльності, що включає виконання певних процесуальних умов та дотримання юридичних процедур [6].

Міжнародне співробітництво здійснюється також за допомогою двосторонніх договорів України з іншими державами [7]. Під час кримінального провадження у міжнародному співробітництві використовуються спеціальні багатосторонні договори та конвенції України, які визначають правові підстави такого міжнародного співробітництва та засади боротьби з конкретними видами злочинів, крім того, існують загальні конвенції, спрямовані на регулювання основних аспектів надання правової допомоги, зокрема: Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією [8]; Конвенція Ради Європи про пошук, відмивання, арешт та конфіскацію доходів, отриманих злочинним шляхом [9]; Конвенція про припинення та попередження торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї [10]; Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності та інші [11].

Також до міжнародних багатосторонніх договорів України за загальними напрямками міжнародного співробітництва під час кримінального провадження належать: Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах [12]; Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків [13]; Європейська конвенція про видачу правопорушників [14]; Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах [15].

Міжнародна діяльність за своєю сутністю підпорядковується певним закономірностям, принципам та основоположним засадам, які визначають її характер та спрямування, тобто виступають для неї своєрідним еталоном. Будучи найбільш важливими, імперативними, загально-визнаними нормами, принципи міжнародного співробітництва держав під час кримінального провадження та надання міжнародно-правової допомоги у кримінальних справах регламентують характер міждержавних відносин у визначеній галузі, чим забезпечують міжнародний правопорядок [16].

Принципи міжнародного співробітництва є правовими основами міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, до яких відносяться:

- принцип відповідності Конституції України, а також основним принципам міжнародного права.

– принцип дотримання міжнародних зобов'язань на основі багатосторонніх або двосторонніх угод;

– принцип рівності і взаємної вигоди, який означає те, що у міжнародних відносинах всі держави, незалежно від їхніх розмірів та політичних режимів, мають однакові міжнародні права і обов'язки; міжнародне співробітництво в галузі кримінального процесу також має забезпечити взаємні вигоди для всіх сторін;

– принцип поваги один одного національної незалежності, суверенітету і територіальної цілісності є одним з головних принципів міжнародного права, який був визначений у Статуті ООН;

– принцип взаємності, що спрямований на забезпечення рівності та вигоди сторін в міжнародному співробітництві.

Аналізуючи в цілому наведену класифікацію принципів можна сказати, що вони мають пронизувати всю процесуальну діяльність з надання взаємної правової допомоги, тобто мати властивість загальності. Вищенаведені принципи завжди є нормами загального і керівного значення при наданні взаємної правової допомоги у кримінальних справах [17].

Важливе значення у міжнародному співробітництві під час кримінального провадження має взаємна правова допомога в кримінальному процесі, яка передбачає дослідження процесуальних паперів, документів; розгляд кримінальної відповідальності; екстрадицію для суду або судового рішення; збирання доказів, отримання показань тощо [18].

Висновки. Отже, на нашу думку, міжнародне співробітництво під час кримінального провадження безумовно має перспективу свого подальшого розвитку у зв'язку

з розширенням міжнародних зв'язків. Такий висновок випливає із самої сутності міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, його ролі та значення, завдань, які при цьому вирішуються, особливостей нормативно-правового регулювання його здійснення та правовідносин, які при цьому виникають. Перераховані об'єктивні фактори змушують міжнародне співтовариство зміцнювати, посилювати і поглиблювати міжнародне співробітництво під час кримінального провадження.

Слід зазначити, у напрямку розвитку міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, в Україні зроблено певні позитивні кроки, зокрема, було підтримано Верховною Радою України законопроект № 7304 про співробітництво з Міжнародним кримінальним судом, цим законом Кримінальний процесуальний кодекс доповнюється розділом, у якому прописується процедура та принципи взаємодії з Міжнародним кримінальним судом, що є досить важливим у розслідуванні злочинів на території України, зокрема воєнних [19]. Чітко прописана взаємодія з міжнародним кримінальним судом дозволяє створити всі необхідні інструменти для ефективного розслідування злочинів на території України.

Таким чином, щоб надати помітний поштовх сучасному розвитку міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, необхідно й надалі продовжувати реформування вітчизняного кримінального процесуального законодавства, євроатлантичні спрямування нашої держави та співробітництво з країнами-членами Європейського Союзу в цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення: 12.06.2022).
2. Статут міжнародної організації кримінальної поліції – ІНТЕРПОЛ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_142#Text (дата звернення: 12.06.2022).
3. Смирнов М. І. Сутність і правова природа міжнародного співробітництва держав у сфері кримінального процесу. проблеми правознавства та правоохоронної діяльності : зб. наук. пр. 2019. № 1. С. 187–196.
4. Конституція України Конституція України. *Верховна Рада України*; Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (дата звернення: 12.06.2022).
5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 12.06.2022).
6. Зуєв В. В. Сутність кримінальних процесуальних гарантій прав особи при міжнародному співробітництві. *Університетські наукові записки*. 2013. № 1 (45). С. 321–328.
7. Про міжнародні договори України. Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 12.06.2022).
8. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією. Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 27.01.1999 № ETS173. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text (дата звернення: 12.06.2022).
9. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму. Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 16.05.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948#Text (дата звернення: 12.06.2022).
10. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми. Документ 995_791, чинний, поточна редакція. Ратифікація від 04.02.2004, підстава – 1433-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text (дата звернення: 12.06.2022).
11. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності / Документ 995_789. Ратифікація від 04.02.2004, підстава – 1433-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення: 12.06.2022).
12. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах. Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 20.04.1959. Документ 995_036, Редакція від 08.11.2001, підстава – 994_518. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_036#Text (дата звернення: 12.06.2022).
13. Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків. Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 28.05.1970 № ETS-70. Документ 994_341. Ратифікація від 26.09.2002, підстава – 172-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_341#Text (дата звернення: 12.06.2022).
14. Європейська конвенція про видачу правопорушників. Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 13.12.1957. Документ 995_033. Редакція від 20.09.2012, підстава – 994_001-12. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_033#Text (дата звернення: 12.06.2022).
15. Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах. Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 15.05.1972 № ETS N 73. Документ 994_008. Приєднання від 22.09.1995, підстава – 339/95-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_008#Text (дата звернення: 12.06.2022).
16. Мудряк Т. Міжнародне співробітництво щодо криміналістичного забезпечення розслідування злочинів. *Юридичний вісник*. 2021. № 6. С. 211–216.
17. Удалова Л. Д., Письменний Д. П., Омельченко О. Є. та ін. Міжнародна правова допомога у кримінальному провадженні : навч. посіб. Київ, 2015. 211 с.
18. Підгоринська А. В. Міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні: поняття та процесуальні форми. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: *Юридичні науки*. 2015. Вип. 4. Том 3. С. 114–118.
19. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом. Закон України від 03.05.2022 № 2236-IX. Поточна редакція від 03.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2236-20#Text> (дата звернення: 21.06.2022).